

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru — Návrh nariadenia Rady, ktorým sa stanovuje výskumný a vzdelávací program Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu na obdobie 2021 – 2025, ktorým sa dopĺňa program Európsky horizont – rámcový program pre výskum a inovácie

[COM(2018) 437 final – 2018/0226]

(2019/C 110/24)

Spravodajkyňa: **Giulia BARBUCCI**

Konzultácia	Európska komisia, 12. 7. 2018 Rada Európskej únie, 13. 7. 2018
Právny základ	článok 304 Zmluvy o fungovaní Európskej únie
Príslušná sekcia	sekcia pre dopravu, energetiku, infraštruktúru a informačnú spoločnosť
Prijaté v sekcii	20. 11. 2018
Prijaté v pléne	12. 12. 2018
Plenárne zasadnutie č.	539
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	208/3/4

1. Závbery a odporúčania

1.1. Európsky hospodársky a sociálny výbor (EHSV) víta návrh nariadenia, ktorým sa stanovuje výskumný a vzdelávací program Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu (Euratom) na obdobie 2021 – 2025, pričom poukazuje na jeho nadväznosť na predchádzajúce programy v oblasti výskumu a vývoja jadrovej syntézy, štiepenia a jadrovej bezpečnosti, ako aj spoločného výskumného centra JRC. Zároveň sa program zameriava na nové oblasti činnosti, ako je ochrana pred žiarením a vyradovanie jadrových zariadení z prevádzky.

1.2. EHSV považuje rozpočet programu Euratom za primeraný stanoveným cieľom a konštatuje, že je dôležité, aby sa výška týchto finančných prostriedkov zachovala bez ohľadu na výsledky rokovaní o brexite. V tejto súvislosti považuje výbor tiež za dôležité, aby sa s mimoriadnou opatrnosťou pristupovalo k vystúpeniu Spojeného kráľovstva z programu Euratom, najmä pokiaľ ide o už začaté výskumné projekty, spoločné infraštruktúry a sociálny vplyv na personál (napr. pracovné podmienky) na britskom území i mimo neho.

1.3. EHSV považuje projekt Spoločný európsky torus (Joint European Torus – JET) za kľúčový faktor rozvoja projektu ITER, keďže je okrem iného z vedeckého hľadiska ďalším vývojovým štádiom projektu JET. Z tohto dôvodu považuje výbor za dôležité, aby projekt JET zostal aj naďalej v prevádzke (či už ako projekt EÚ alebo spoločný projekt EÚ a Spojeného kráľovstva) až dovtedy, kým nebude funkčný projekt ITER.

1.4. EHSV konštatuje, že inovatívne aspekty, ktoré program prináša, ako napríklad jeho zjednodušenie, rozšírenie cieľov (ionizujúce žiarenie a vyradenie zariadení z prevádzky), lepšia synergia s programom Európsky horizont a možnosť financovať opatrenia v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy výskumníkov (napr. akcie Marie Curie-Sklodowskej) reagujú na očakávania občanov a posilňujú efektívnosť a účinnosť programu.

1.5. Výbor konštatuje, že jadrovú bezpečnosť treba chápať ako dynamickú koncepciu, ktorá si vyžaduje sústavné monitorovanie a prispôbovanie existujúcich právnych predpisov na základe najnovších poznatkov a inovácií, pričom pokrýva celý životný cyklus zariadení. Osobitnú pozornosť treba venovať zariadeniam umiestneným na hraniciach medzi krajinami EÚ, pričom treba posilniť koordináciu medzi národnými a miestnymi orgánmi a zaručiť účinné zapojenie občanov a pracovníkov.

1.6. EHSV sa domnieva, že vzdelávanie (počínajúc povinnou školskou dochádzkou) a odborná príprava sú zásadným aspektom približovania predmetov zameraných na vedu a technológie mladým. Tento prvok má zásadný význam, pokiaľ ide o zvyšovanie počtu európskych výskumných pracovníkov v tomto sektore do budúcnosti, keďže v súčasnosti ich nie je dosť na pokrytie dopytu vo výrobnom systéme a výskume.

2. Úvod

2.1. Návrh nariadenia, ktorým sa stanovuje výskumný a vzdelávací program Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu (Euratom) na obdobie 2021 – 2025 je súčasťou balíka legislatívnych návrhov rámcového programu pre výskum a inováciu „Európsky horizont“ na roky 2021 – 2027⁽¹⁾. Navrhovaný program má dĺžku trvania 5 rokov v súlade s článkom 7 Zmluvy o Euratome, s možnosťou predĺženia o 2 roky do roku 2027, aby sa zosúladiť s trvaním programu „Európsky horizont“ a viacročného finančného rámca (VFR).

2.2. Na program „Európsky horizont“ sú vyčlenené na obdobie 2021 – 2027 rozpočtové prostriedky vo výške 100 miliárd EUR, z toho je 2,4 miliardy EUR vyčlenených na program Euratom. Rámcový program „Európsky horizont“ obsahuje referenčný rámec, pokiaľ ide o nástroje a spôsoby účasti, ako aj ustanovenia týkajúce sa vykonávania, hodnotenia a riadenia. Výskumné oblasti podporované programom Euratom nie sú zahrnuté v programe „Európsky horizont“, a to tak z právnych dôvodov (rozdielne zmluvy), ako aj z riadiacich dôvodov (s cieľom vyhnúť sa duplicitě), čím sa posilnia synergie medzi programami.

2.3. EHSV vypracoval ad hoc stanovisko k návrhu programu „Európsky horizont“⁽²⁾, s ktorým toto stanovisko súvisí, pokiaľ ide o víziu a odporúčania. EHSV tiež vypracoval dve ďalšie stanoviská, ktoré s touto témou súvisia, a to k projektu ITER⁽³⁾ a k vyradovaniu jadrových elektrární z prevádzky⁽⁴⁾.

3. Zhrnutie návrhu

3.1. Výskumný a vzdelávací program Euratom sa zaoberá rôznymi aplikáciami jadrovej energie v Európe, a to tak na výrobu elektrickej energie, ako aj na ďalšie účely v iných odvetviach (napríklad ionizujúce žiarenie v zdravotníckom sektore). Úsilie Európskej únie sa zameriava na podporu inovácie a vývoj bezpečných technológií s cieľom znížiť riziká a zabezpečiť optimálnu ochranu pred žiarením. Úlohou programu Euratom je teda dopĺňať príspevky členských štátov prostredníctvom inovačných procesov, výskumu a odbornej prípravy.

3.2. V návrhu sa stanovuje rozpočet a spoločné ciele výskumu, a to tak pre priame činnosti (ktoré vykonáva priamo Komisia prostredníctvom spoločného výskumného centra – JRC), ako aj pre nepriame činnosti (ktoré vykonávajú verejné alebo súkromné subjekty financované z tohto programu), ktoré sa vykonávajú v súlade s pracovnými programami schválenými členskými štátmi.

3.3. Program Euratom na roky 2021 – 2025 bude realizovaný v režime priameho riadenia. Komisia však môže, ak to považuje za vhodné a efektívne, využiť systém zdieľaného a/alebo nepriameho riadenia a zveriť vykonávanie určitých častí programu členským štátom, osobám, podnikom alebo tretím krajinám, medzinárodným organizáciám či štátnym príslušníkom tretích krajín v súlade s článkom 10 Zmluvy o Euratome.

3.4. Navrhovaný program bude pokračovať v kľúčových výskumných aktivitách prebiehajúceho programu Euratomu (**ochrana pred žiarením, jadrová bezpečnosť, a to nielen pokiaľ ide o zariadenia, ale aj v rámci medzinárodnej politiky, nakladanie s rádioaktívnymi odpadmi a energia jadrovej syntézy**), väčší dôraz sa však bude klásť na vyradovanie zariadení z prevádzky a aj na aplikácie nesúvisiace s výrobou elektrickej energie, ako je **ionizujúce žiarenie**. Navrhovaný rozpočet vo výške 1 675 000 000 EUR na obdobie 2021 – 2025 sa rozdelí medzi výskum a vývoj jadrovej syntézy (724 563 000 EUR), jadrového štípenia, jadrovej bezpečnosti a ochrany pred žiarením (330 930 000 EUR) a JRC (619 507 000 EUR).

3.5. Rozšírenie škály cieľov zvyšuje prierezovú povahu tohto nástroja, čím sa zvyšuje jeho užitočnosť pre občanov. Konkrétne napríklad rastúci počet rôznych aplikácií **ionizujúceho žiarenia** si vyžaduje ochranu ľudí a životného prostredia pred zbytočným vystavením žiareniu. Technológie ionizujúceho žiarenia sa v Európe používajú každý deň v mnohých oblastiach, predovšetkým v zdravotníctve. Preto sa aj výskum v oblasti **ochrany pred žiarením** bude rozvíjať prierezovo, tak v oblasti výroby jadrovej energie, ako aj v zdravotníckom sektore, pričom to nevyklučuje iné formy použitia, napríklad v priemysle, poľnohospodárstve, v oblasti životného prostredia a bezpečnosti.

3.6. Ďalším inovatívnym prvkom je výskum zameraný na vývoj a hodnotenie technológií **vyradovania** jadrových zariadení z prevádzky a ich sanácie, a to v dôsledku narastajúceho dopytu v tejto oblasti. Toto je jeden z kľúčových aspektov na uzavretie kolobehu týkajúceho sa aspektov bezpečnosti, ktorými sa už aktuálny program zaoberá: **jadrová bezpečnosť** (t. j. bezpečnosť reaktorov a palivového cyklu), **nakladanie s vyhoreným jadrovým palivom a rádioaktívnym**

⁽¹⁾ COM(2018) 435 final.

⁽²⁾ INT/858, Európsky horizont (Ú. v. EÚ C 62, 15.2.2019, s. 33).

⁽³⁾ TEN/680, VFR a ITER, (pozri stranu 136 tohto úradného vestníka).

⁽⁴⁾ TEN/681, VFR a vyradovanie jadrových zariadení z prevádzky a rádioaktívny odpad, (pozri stranu 141 tohto úradného vestníka).

odpadom, radiačná ochrana a pripravenosť na havarijnú situáciu (mimoriadne udalosti súvisiace s rádioaktivitou a výskum týkajúci sa rádioekológie) a **činnosti súvisiace s uplatňovaním politických opatrení v oblasti jadrovej bezpečnosti, bezpečnostných záruk a nešírenia jadrových zbraní.**

3.7. Uvedené iniciatívy budú doplnené konkrétnymi činnosťami na podporu vývoja **energie jadrovej syntézy**, ktorá by mohla byť nevyčerpatelným zdrojom energie a mala menší vplyv na životné prostredie. Návrh sa konkrétne zameriava na zaručenie pokračovania v pláne v oblasti syntézy, ktorý by mal v druhej polovici tohto storočia vyústiť do vybudovania prvého zariadenia. Preto EÚ bude aj naďalej podporovať projekt **ITER** prostredníctvom osobitného programu ⁽⁷⁾ a, s výhľadom do budúcnosti, program **DEMO**.

3.8. Okrem výskumných činností sa v návrhu stanovuje možnosť pre jadrových výskumníkov zúčastniť sa na programoch vzdelávania a odbornej prípravy (napr. akcie Marie Curie-Sklodowskej), aby si udržali vysokú úroveň znalostí, ako aj špecifická finančná podpora na umožnenie prístupu k európskym a medzinárodným výskumným infraštruktúram (vrátane JRC).

4. Všeobecné pripomienky

4.1. EHSV pozitívne hodnotí návrh nariadenia programu Euratom na obdobie 2021 – 2025. Výbor osobitne pozitívne hodnotí zvýšenie interakcie v rámci programu „Európsky horizont“, aby sa zabezpečili spoločné mechanizmy riadenia, prístupu k fondom a ich riadenia, ako aj lepšie prepojenie aktivít v oblasti výskumu a odbornej prípravy, čím sa zabráni zbytočnej duplicitě.

4.2. EHSV považuje rozpočet programu Euratom za primeraný cieľom, ktoré si EÚ stanovila v oblasti jadrovej energie. Preto považuje za dôležité, aby sa výška týchto finančných prostriedkov zachovala bez ohľadu na výsledky rokovaní o brexite. V tejto súvislosti považuje výbor tiež za dôležité, aby sa s mimoriadnou opatrnosťou pristupovalo k vystúpeniu Spojeného kráľovstva z programu Euratom, najmä pokiaľ ide o už začaté výskumné projekty, spoločné infraštruktúry a sociálny vplyv na personál (napr. pracovné podmienky) na britskom území i mimo neho ⁽⁶⁾.

4.3. EHSV predovšetkým zdôrazňuje, že realizácia projektu ITER si vyžaduje podporu z projektu JET (Joint European Torus), ktorý je financovaný z prostriedkov Euratomu a fyzicky sa nachádza na území Spojeného kráľovstva. Prostredníctvom projektu JET sa okrem iného testujú časti zariadení programu ITER, ktoré sú v súčasnosti vo výstavbe, pričom program ITER z vedeckého hľadiska predstavuje ďalšie vývojové štádium projektu JET. Toto zariadenie je na svete jedinečné a nenahraditeľné. Z tohto dôvodu považuje výbor za dôležité, aby projekt JET zostal aj naďalej v prevádzke (či už ako projekt EÚ alebo spoločný projekt EÚ a Spojeného kráľovstva) až dotedy, kým nebude funkčný projekt ITER.

4.4. Výbor podporuje zámer návrhu nariadenia, ktoré je zamerané hlavne na zabezpečenie pokračovania výskumných činností a projektov, ktoré sa už realizujú, ako napríklad projekt ITER, ktorý je dôležitým cieľom v oblasti dekarbonizácie ⁽⁷⁾, dodávok energie a priemyselného rozvoja ⁽⁸⁾. Nový program obsahuje, okrem iného, zaujímavé novinky, ktoré rozširujú škálu financovateľných aktivít v oblasti výskumu a inovácie zameraných na rozvoj a rast.

4.5. EHSV osobitne víta návrh zahrnúť medzi oprávnené akcie činnosti zamerané na ionizujúce žiarenie, čím sa prierezový charakter programu rozširuje v súlade s tým, čo je uvedené v programe „Európsky horizont“ v oblasti *spoločenských výziev*. V tejto súvislosti je dôležité, aby sa výsledky výskumných a inovačných procesov vo forme patentov a nových technológií rýchlo a systematicky šírili, keďže majú široký rozsah uplatnenia ⁽⁹⁾.

4.6. Je dôležité, aby sa o výsledkoch dosiahnutých prostredníctvom spoločného financovania a úsilia na európskej úrovni dozvedeli aj občania. To posilní dôveru občanov vo vedu a výskum, ako aj povedomie o význame Európskej únie a osobitnej stratégii na zlepšenie kvality života všetkých.

⁽⁵⁾ TEN/680, VFR a ITER, (pozri poznámku pod čiarou č. 3).

⁽⁶⁾ <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06826-y>.

⁽⁷⁾ Ú. v. EÚ C 107, 6.4.2011, s. 37.

⁽⁸⁾ Ú. v. EÚ C 229, 31.7.2012, s. 60.

⁽⁹⁾ INT/858, Európsky horizont (pozri poznámku pod čiarou č. 2).

4.7. EHSV tiež pozitívne hodnotí rozšírenie financovania na výskum a výmenu poznatkov týkajúcich sa vyradovania jadrových zariadení z prevádzky a ich sanácie, a to tak z dôvodu zvýšeného dopytu zo strany členských štátov, ako aj na uzavretie kolobehu riadenia procesov spojených s výrobou jadrovej energie, ktorý sa musí nevyhnutne uzavrieť bezpečnou sanáciou vyradených zariadení.

4.8. EHSV sa domnieva, že rozšírenie programu na aktivity v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy, ako je to v prípade akcií Marie Curie-Skłodowskej, má rozhodujúci význam pre udržanie vysokej úrovne odborných znalostí v rámci EÚ. Je však dôležité stanoviť aj kvantitatívne ciele, nielen kvalitatívne, keďže dodnes nemáme dostatočné množstvo európskych vedcov na pokrytie všetkých potrieb výrobného systému a európskeho výskumu ⁽¹⁰⁾.

5. Konkrétne pripomienky

5.1. Nový rámec pre jadrovú bezpečnosť vyvinutý po katastrofe vo Fukušime ⁽¹¹⁾ reaguje na obavy obyvateľov. Európska únia zaviedla systém systematických kontrol („peer reviews“) a dynamické a viacúrovňové bezpečnostné mechanizmy, ktoré zvýšili normy bezpečnosti jadrových zariadení. Výbor odporúča monitorovať správne vykonávanie smernice a jej aktualizáciu a prispôbovanie novým výzvam, a to v rámci celého životného cyklu zariadení, od plánovania nových reaktorov až po ich vyradenie z prevádzky ⁽¹²⁾. V tejto súvislosti treba uviesť, že monitorovacie aktivity vykonávané externými a nezávislými subjektmi môžu zaručiť dosiahnutie vyšších noriem bezpečnosti.

5.2. Keďže sa mnoho reaktorov nachádza na hranici medzi dvomi alebo viacerými krajinami, je dôležité vytvoriť posilnený rámec spolupráce medzi štátmi, aby sa vytvorili mechanizmy rýchlej reakcie na cezhraničné nepredvídateľné mimoriadne situácie ⁽¹³⁾, čím sa zaručí efektívna spolupráca a koordinácia medzi zainteresovanými miestnymi a národnými orgánmi. Tento postup musí v súlade s článkom 8 smernice 2014/87/Euratom zahŕňať aj účinnú a rozsiahlu informačnú a vzdelávaciu činnosť zameranú na pracovníkov a občanov, na ktoré sa stanovujú formy podpory prostredníctvom osobitných rozpočtových riadkov. Podobné iniciatívy by sa mali zrealizovať aj so susednými tretími krajinami, v ktorých existujú rovnaké riziká ⁽¹⁴⁾.

5.3. Výbor sa domnieva, že zadávanie zákaziek subdodávateľom by mohlo predstavovať faktor neistoty, pokiaľ ide o údržbu jadrových elektrární, a preto odporúča, aby sa takýto postup obmedzil a prísne kontroloval ⁽¹⁵⁾.

5.4. EHSV považuje za nevyhnutné podporovať a podnecovať záujem mladých o vedu a technológie, čo si vyžaduje aktívne a informované zapojenie vyučujúcich na školách. Práve oni by sa prostredníctvom sústavnej odbornej prípravy a ďalšieho vzdelávania mali stať motivujúcimi sprostredkovateľmi poznatkov a podporovať otvorené diskusie o tejto téme so študentmi, a to bez predsudkov a stereotypov.

5.5. EHSV osobitne podporuje iniciatívy (aj prostredníctvom programu Erasmus+), ktorých cieľom je šíriť v školách princíp STEAM, teda vedu, technológiu, inžinierstvo, matematiku spolu s umením. Študenti sú vďaka tomuto prístupu nabití, aby si osvojili systematický a experimentálny prístup, keďže majú možnosť kreatívnym spôsobom riešiť problémy, s ktorými sa stretávajú v reálnom živote. Výskumy a projekty, ktoré už EÚ financovala v uplynulých rokoch, priniesli mimoriadne pozitívne výsledky a ukázali, že tento prístup podnecuje záujem o technické, vedecké a matematické odbory, ktoré sa čoraz viac stávajú prvou voľbou študentov, keď si vyberajú smerovanie pre svoje univerzitné štúdium ⁽¹⁶⁾.

V Bruseli 12. decembra 2018

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Luca JAHIER

⁽¹⁰⁾ Ú. v. EÚ C 237, 6.7.2018, s. 38.

⁽¹¹⁾ Smernica Rady 2014/87/Euratom a s ňou súvisiace ďalšie smernice.

⁽¹²⁾ Ú. v. EÚ C 341, 21.11.2013, s. 92.

⁽¹³⁾ Ú. v. EÚ C 318, 29.10.2011, s. 127.

⁽¹⁴⁾ Ú. v. EÚ C 487, 28.12.2016, s. 104.

⁽¹⁵⁾ Ú. v. EÚ C 237, 6.7.2018, s. 38.

⁽¹⁶⁾ Ú. v. EÚ C 75, 10.3.2017, s. 6.